

קול צופיין

קול צפ"ר נשאו קול יחדו ירננו

תלוי בפי
931

נח תשע"ט | השיעור השבועי מיסודו של מרן הראשון לציון הרה"ג המקובל האל-קי הרב **מרדכי אליהו** זצוק"ל

השיעור נמסר ע"י הרה"ג **שמואל אליהו** הרב הראשי של צפת

מאימתי מברכין על הגשמים? משיצא חתן לקראת כלה

שההמצאות הללו הרימו גם את ראשם עד לשמים, עד שהם אומרים: "ונעשה לנו שם".

כשראשו של אדם נמצא בשמים, הוא יכול בקלות להידרדר לגול ולשחיתות. "ותשחת הארץ לפני האלהים ותמלא הארץ חמס" (בראשית ו יא). אולי זאת הסיבה שבגללה נקרא המבול "מי נח" על שמו של נח, "פי מי נח זאת לי" (ישעיה נד ט), כיוון שהוא היה אחראי לקידמה הגדולה שהצמיחה בעקיפין את כל התופעות המכוערות האלה. הציפייה ממנו היא שישתמש בשמו ובכוחו לעצור את ההידרדרות.

תיקון עולם באמצעות התיבה

עצירת ההידרדרות יכולה להיות בשני אופנים. האחד, לקחת את העולם חזרה אחורה לעולם ללא קידמה. האופן השני הוא להשתמש דווקא בקידמה עצמה בשביל לתקן את הקלקול. אלוקים בוחר בדרך השנייה ומבקש מנח להמציא את המצאה הגדולה מכולן, תיבה שאורכה 150 מטר, רוחבה 25 מטר וגובהה 15 מטר. גודל התיבה הוא כגודלה של נושאת מטוסים בינונית. בתקופת נח, שכוכר החלה בלי משור, פטיש ומסמר, הייתה התיבה הפלא הגדול בעולם, שיא הקידמה והטכנולוגיה האנושית. פלא שכל העולם דיבר עליו. באמצעותו הפלא הזה היה נח אמור להחזיר את העולם כולו לדרך הישר. כאשר הפלא הזה לא מרשים אותם והם מומשיכים בדרךם, אלוקים מביא עליהם את המבול.

נח לאברהם להמשיך בדרך

עשרה דורות אחרי נח, ממשיך אברהם את דרכו, וגם הוא מביא ברכה גדולה לעולם, "ונברכו בך כל משפחת האדמה" (בראשית יב ג). הוא מנצח את ארבעת המלכים המרושעים ששיעבדו והרסו את סדום ועמורה ואת חמש ערי הכיכר ומביא ברכה גדולה לכל השבויים ומשפחותיהם. "וישב את כל הרקש וגם את לוט אחיו ורקשו השיב וגם את הנשים ואת העם" (בראשית יד טז). המלכים כולם מעריצים אותו ויוצאים לקראתו "אל עמק שנה הוא עמק התקלף". אמרו חכמינו "שהושוו שם כל האומות והמליכו את אברהם עליהם לנשיא אלהים ולקצין" (רש"י שם).

כי מי נח זאת לי

נח להמציא

ההיכרות הראשונה שלנו עם נח היא בציון שמו: "ויקרא את שמו נח לאמר זה ינחמנו מפעשנו ומעצבון ידנו" (בראשית ה טז). ובמה הוא עשה נוח לעולם? "התקין להם מחרשות ומגלות וקרדומות וכל כלי מלאכה" (תנחומא בראשית). לא קשה לדמיין כמה לא נוח לחרות עצים בלי מסור וקרדומות. כמה לא נוח לבנות שולחנות, כיסאות ומיטות בלי פטיש ומסמרים. כמה קשה לבנות בתים כשהכול נעשה באמצעות ידיים כואבות. ההמצאות של נח פשטו בכל העולם והזניקו אותו קדימה. על זה נאמר בגמרא: "צדיק בא לעולם טובה באה לעולם" (סנהדרין ק"ג ע"ב).

כיוון שנולד נח חזר העולם ליישובו

כלי העבודה החדשים שהמציא נח הביאו ברכה גדולה גם בתנובת הארץ, על כן נקרא נח בשם "איש האדמה". הוא מציל את האנשים מהקללה, "מן האדמה אשר אררה ה". ובמה ההצלה מתבטאת? "קודם שנולד נח לא כשהיו זורעין היו קוצרין, אלא היו זורעין חטים וקוצרים קוצים ודרדרים. כיון שנולד נח חזר העולם ליישובו. קצרו מה שזרעו; זורעין חטים וקוצרין חטים, שעורים וקוצרין שעורים". בעקבות המצאת המחרשה ושאר כלי עיבוד האדמה, מגיעות כמויות התבואה לממדים שהעולם לא הכיר קודם. האנשים החלו להיות שבעים ומרוצים מהחיים.

מגדל – וראשם בשמים

הברכה שבאה בעקבות ההמצאות של נח יצרה אצל הדור שאחריו שאיפה לחיקוי. אנשי דור הפלגה מומציאים גם הם המצאה שמשנה את העולם. "ויאמרו איש אל רעהו הבה נלבנה לבנים ונשרפה לשרפה ונתיה להם הלבנה לאבן והחמר יהיה להם לחמר" (בראשית יא ג). הם מומציאים לבנים ובאמצעותם הם מצליחים לבנות עיר ולהרים בניינים גבוהים שלא היו כמותם. "ויאמרו הבה נבנה לנו עיר ומגדל וראשו בשמים". הבעיה היא

אנשי סדום לוקחים את הברכה והופכים אותה לקללה. אחרי שהוכרעו לכדורעומר עם ארבעת המלכים שלו, הם לא צריכים עוד לשלם מכס, אימת המלכים הללו לא מוטלת עליהם והם משחיתים את דרכם במידה שלא הייתה כמותה. "הנה זה היה עון סדם אַחֲוֹתָיךְ גֵּאוֹן שְׁבַעַת לָחֶם וְשִׁלְוֹת הַשֶּׁקֶט הָיָה לָהּ וְלִבְנוֹתֶיהָ וְיָד עֲנִי וְאֶבְיוֹן לֹא הִחְזִיקָה" (יחזקאל טז מט). אברהם לוקח אחריות על הברכה הזאת ומנסה להציל את סדום מהברכה שהפכה לקללה. כשהוא לא מצליח, היא אכן נהפכת לתל מלח.

נה למשה ללמד סגוריה על העם

גם משה ממשיך להביא את הברכה. כך קורה ביציאת מצרים, כשעם ישראל מקבל שפע גדול. הם יוצאים לחרות ויוצאים עם שלל גדול של כסף וזהב, אלא שמרוב חרות ועושר זחה דעתם והם עושים את העגל. "אֲנֹכִי נִתְּתִי לָהּ הִדְגָן וְהַתִּירוֹשׁ וְהַיִּצְהָר וְכֶסֶף הַרְבִּיתִי לָהּ וְזָהָב עֲשׂוּ לְבַעַל" (הושע ב י). משה מלמד עליהם סגוריה ואומר "לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם בשביל כסף וזהב שהשפעת להם לישראל עד שאמרו די, הוא גרם שעשו את העגל" (ברכות לא ע"ב). לכן משה מוסר נפשו בשבילם ואומר: "וְעַתָּה אִם תִּשָּׂא חַטָּאתָם וְאִם אֵין מַחְיֵי נָא מִסִּפְרָךְ אֲשֶׁר כְּתַבְתָּ" (שמות לב לב) ובסופו של דבר הם חוזרים לדרך הישר.

שחרור משעבוד מלכיות – פריקת עול

גם בימינו אנחנו מתמודדים עם שפע שעלול לגרום לכפירה ולזחיחות דעת. לפני מאתיים שנה החל עם ישראל לקבל לאט לאט שוויון זכויות באירופה וברוסיה. קראו לזה אמנציפציה. השחרור הזה הביא תהליך גדול של השכלה וחילון, התבוללות ופריקת עול תורה ומצוות באירופה, ברוסיה ובארצות הברית. והדבר לא מפתיע. הגמרא מתארת לנו שבתחילת תהליך הגאולה "תְּכַמֵּת סוֹפְרִים תִּסְרַח, וְיִרְאִי חֵטְאִי וְיִפְאַסֵּי, וְהֶאֱמַת תְּהֵא נַעֲדַרְתָּ, נְעָרִים יִלְבְּיֵנוּ פְּנֵי יָקְנִים, גְּדוּלִים נַעֲמָדוּ מִפְּנֵי הַקְּטָנִים. בֵּן מִנְבֵּל אֵב, בַּת קָמָה בְּאִפְיָה, כְּלָהּ בַּחֲמוּתָהּ, אוֹיְבֵי אִישׁ - אֲנָשִׁי בֵּיתוֹ, פְּנֵי הַדּוֹר כְּפְנֵי הַכֶּלֶב" (סוטה מט ע"ב).

השחרור שעם ישראל מקבל גורם לו לפרוק עול תורה ומצוות, כמו שהיה ביציאת מצרים. בסופו של דבר עם ישראל חוזר אל אביו שבשמים כשהוא גם בן חורין וגם עובד ה'. על כן מסיימת שם הגמרא ואומרת: "וְעַל מִי יֵשׁ לָנוּ לְהַשְׁעֵן? עַל אֲבִינוּ שֶׁבְּשָׁמַיִם". שהרי הוא הבטיח כי "וְהָיָה בְּיוֹם הַהוּא נֶאֱמַר ה' צְבָאוֹת אֲכָרִית אֶת שְׁמוֹת הַעֲצָבִים מִן הָאָרֶץ וְלֹא יִזְכְּרוּ עוֹד וְגַם אֶת הַנְּבִיאִים וְאֶת רוּחַ הַטְּמֵאָה (יצר הרע - רש"י) אֲעֲבִיר מִן הָאָרֶץ" (זכריה יג ב).

גשמים – ביטוי של אהבה

וְנִתְּתִי מִטֵּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ

אחד מהאופנים שבהם אלוקים משפיע לנו שפע של חיים הוא המים. במצרים המים הביאו את המצרים לעשות את היאור אלוהים אחרים. בארץ ישראל המים אמורים להביא את האדם ליראת שמים. באמצעות המים מתארת התורה את ההבדל בין ארץ ישראל לארץ מצרים. בארץ ישראל הגשמים הם הסימן לדעת אם יש אהבה בינינו לבין אלוקים או לא. כך אנו קוראים בקריאת שמע פעמיים בכל יום. כך כתוב על כל

מזווה. כך אנו מניחים על עצמינו בכל פעם שמניחים תפילין. ומה קוראים בקריאת שמע? גשמים באים מאהבת ה': "וְהָיָה אִם שָׁמַעַתְּ שִׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוֶה אֶתְכֶם הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם וְלַעֲבֹדוֹ בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם". אם יש אהבת ה' - יש גשם. "וְנִתְּתִי מִטֵּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמְלַקֵּשׁ וְאֶסְפְּתָה דִגְגָךְ וְתִירוֹשְׁךָ וְיִצְהָרְךָ". הגשם הזה הוא ביטוי לאהבה. אם אין גשם, הרי זה סימן לכעס ח"ו. "וְחָרָה אַף ה' בְּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר". עצירת הגשמים היא תחילתה של גלות, שנאמר: "וְהִאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ וְאֶבְדְּתֶם מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָה אֲשֶׁר ה' נָתַן לְכֶם".

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ עַל כָּל טֵפָה וְטֵפָה

על האהבה שבירידת הגשמים לומדים גם מהודאה על גשמים. כך אומרת הגמרא: "מֵאֵימֵתִי מְבָרְכִין עַל הַגְּשָׁמִים? מִשְׂצֵאָה תִּתֵּן לְקִרְיָתָא כְּלָהּ. מֵאֵי מְבָרְכִין? אִמֵּר רַב יְהוּדָה, מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ עַל כָּל טֵפָה וְטֵפָה שֶׁהוֹרְדָתָ לָנוּ". וכך אומרים חלקים רבים מנשמת כל חי "אֵלֹהֵינוּ מִלֵּא שִׁירָה פְּיָם וְכוּ', אֵין אֲנוּ מִסְּפִיקִין לְהוֹדוֹת לָךְ ה' אֱלֹהֵינוּ עַד תִּשְׁתַּחֲוֶה. בְּרוּךְ אַתָּה ה', אֵל רַב הַהוֹדָאוֹת" (ברכות נט ע"ב). מה פירוש "מִשְׂצֵאָה תִּתֵּן לְקִרְיָתָא כְּלָהּ"?

1. רש"י במסכת תענית (ו ע"ב) אמר "שירדו כל כך שכשהטפה נופלת יוצאה אחרת ובלטת כנגדה". והכוונה שהמים צפים על הארץ, וכשירדת טיפה משמים עולה כנגדה טיפה מהארץ (לפי חוק הנמיות). וזה כמו חתן שיוצא לקראת כלתו.

2. רש"י מביא פירוש שני בשם המורה שלו: "שהשווקין מקלחין מים, שוק מקלח וזה מקלח כנגדו".

3. ויש פירוש שמביא הר"ן ומובא בשולחן ערוך בשם הרמב"ם: "משירדו כל כך שרבו על הארץ שיעלו עליהם אבעבועות מן המטר וילכו זה לקראת זה".

כל הפירושים הם גם ביטוי של ריבוי מים שמתחברים זה עם זה וגם ביטוי של אהבה גדולה. חכמים העדיפו להשתמש בביטוי שצריך לפרש אותו מבחינה מעשית, אבל אי אפשר לטעות בו מבחינה רוחנית. גשמים צריכים להיות גם ביטוי של אהבה ולא רק של סיפוק צורך פיס. ביטוי שכולו נאמנות, שמחה והתעוררות גדולה.

הלל – כשבאים גשמים באהבה

את העובדה שגשמים הם ביטוי של אהבה אנו לומדים ממקרה שבו יש עצירת גשמים ועל כן גוזרים תענית. ההלכה אומרת שכאשר אנו גוזרים תענית ובעקבותיה יורדים גשמים, אומרים הלל הגדול רק אם הגשמים ירדו באופן של אהבה. והגמרא בתענית (כה ע"ב) מספרת: "שְׁמוּאֵל הַקָּטָן גָּזַר תַּעֲנִיתָא וְיָרְדוּ לָהֶם גְּשָׁמִים קוֹדֵם הַנֶּזֶץ הַחֲפוּהוּ, כְּסָבוּרִין הָעַם לֹאמְרוּ, שְׁבָחוּ שֶׁל צָבוּר הוּא. אָמַר לָהֶם: אֲמֻשׁוּל לְכֶם מִשְׁלַל לָמָּה הַדְּבָר דּוֹמָה, לְעֵבֶד שֶׁמְבַקֵּשׁ פָּרֶס מְרַבּוּ. אָמַר לָהֶם: תָּנוּ לוֹ וְאֵל אֲשַׁמְעֵה קוּלוֹ". ביאת הגשמים קודם הבקשה מלמדת שאלוהים רוצה שלא נמות בצמא, אבל לא רוצה לשמוע את בקשתנו. "שׁוּב שְׁמוּאֵל הַקָּטָן גָּזַר תַּעֲנִיתָא, וְיָרְדוּ לָהֶם גְּשָׁמִים לְאַחַר שֶׁקִּיעַת הַחֲפוּהוּ. כְּסָבוּרִים הָעַם לֹאמְרוּ, שְׁבָחוּ שֶׁל צָבוּר הוּא, אָמַר לָהֶם שְׁמוּאֵל: לֹא שְׁבָחוּ שֶׁל צָבוּר הוּא, אֲלֵא אֲמֻשׁוּל לְכֶם מִשְׁלַל לָמָּה הַדְּבָר דּוֹמָה, לְעֵבֶד שֶׁמְבַקֵּשׁ פָּרֶס מְרַבּוּ, וְאָמַר לָהֶם, הַמִּתְּיָנוּ לוֹ עַד שִׁתְּמַקְמַק וְיִצְטַעַר וְאַחַר כֵּךְ תָּנוּ לוֹ". גם כאן אין בגשמים היורדים סימן של אהבה.

נשמת כל חי שמחה בגשמים

מי שאין לו שדה - מודים אנחנו לך

ההודאה של "מודים אנחנו לך ה' אלוהינו על כל טיפה טיפה" - היא הודאה של מי שאין לו שדה פרטי או בשותפות (רמב"ם הלכות ברכות פ"י הלכה ה', וש"ע סי' רכ"א סעי' א', ב'). נוסח ההודאה כולל חלקים נרחבים מ"נשמת כל חי". הסיבה הפשוטה היא שבירידת הגשמים כל החי על פני האדמה שמת. כל העצים וכל העשבים. מולם שרים, כל החיות וכל הבהמות, והאדם שמודה הוא להם לפה.

אמנם ריבוי ההודאות הוא לא רק בגללם. הוסיף על כך הבית יוסף (אורח חיים סימן רכ"א) בשם הרב רבי מנוח טעם לאמירת חלקים מ"נשמת". "מפני שבסיבת הרעב בני אדם יוצאים ללסטים ולשופך דם נקי וכן בסיבת הרעב חלאים באים לעולם לכך תקנו לומר מחרב הצלתנו ומדבר מלתנתנו ומחללים רבים דיליתנו". רוצה לומר כי חסרון הגשמים גורם לאנשים לרצוח זה את זה. "ללסטים ולשופך דם נקי".

תודה על הבעורת (באירן ובסוריה)

בהקשר זה צריך להזכיר כי זה מה שקורה בשנים האחרונות בסוריה ובאירן. על פי דעת מומחים, המהומות בסוריה פרצו כאשר "גרעין התסיסה צמח מעשרות אלפי פלאחים מובטלים שעזבו את שדותיהם וכפריהם ונדדו לדרעא, בעקבות שנות הבעורת" (ויקיפדיה סוריה). לפי השירות המטאורולוגי של איראן, ב-97% מהמדינה סובלים התושבים במידה זו או אחרת מבעורת. "אף שאיראן כבר ידעה בעורות בעבר, כעת היא חווה את הבעורת הקשה והממושכת ביותר שפקדה אותה ב-30 השנים האחרונות" (ויקיפדיה אירן).

הצער שישראל סבלה מהבעורת בשנים האחרונות הוא כאין וכאפס לעומת הרווח הגדול שהרווחנו בהצלת חיים של יהודים שניצלו בזכות המהומות שמעסיקות את אויבינו הרעים בביתם. לשמחתנו, ה' חנן אותנו בדעת, כך שבמדינת ישראל לא הורגשה כלל הבעורת בבתיים. גם בשדות היא לא הזיקה יתר על המידה בזכות התפלת מים וטיהור מי שופכים. אם נשווה את הצער הזה לעומת הצער שהיה עלול להיות לנו מסוריה ואירן כשאין בהם מהומות, ההנחה היא שכל אזרחי ישראל יעדיפו את צער הבעורת על צער השכול ב"מ.

מי מברכין על הגשמים?

המצטער מברך

בש"ע (רכ"א) כתוב שההודאה הזאת לא נאמרת בכל פעם שיורדים גשמים, אלא רק כשהיו בצער מחמת עצירת הגשמים. ולכן אומר הרמ"א: "ומה שאין אנו נוהגים בזמן הזה בברכת הגשמים, משום דמדינות אלו תדירים בגשמים ואינן נעצרים כל כך". ולכן גם אם הם נעצרים אין בכך צער, וכשהם חוזרים לא אומרים את ברכת הגשמים הללו.

השמוח מברך

אמנם לשון הרמב"ם היא "ירדו גשמים רבים - אם יש לו שדה מברך שהחיינו ואם היתה שלו ושל אחרים מברך הטוב והמטיב ואם אין לו שדה מברך מודים אנחנו לך ה' אלהינו על כל טפה וטפה שהורדת לנו ואילו פינו

מתי אומרים הלל? רק כאשר אנחנו מבקשים ומיד יורדים גשמים. באופן זה אנחנו גם מקבלים גשמים וגם רואים שה' אוהב אותנו. "לְשִׂמּוֹאֵל הַקָּטָן שְׂבָחוּ שֶׁל צְבוֹר הִכִּי דְמִי? אָמַר 'מְשִׁיב הַרוּחַ' וְנִשְׁבַּ אֶיקָא, אָמַר 'מוֹרִיד הַגָּשִׁם', וְאֵתָא מְטָרָא".

גשם של אור

זו הסיבה שבגללה כל אחד מאתנו מרגיש שמחה בשעת ירידת הגשמים. לא מדובר רק על חיסכון בכסף של מתקני ההתפלה של המים. מדובר בתחושה כי מדובר כאן באהבה. אלוהים הסיר את כעסו מאתנו ואוהב אותנו. ואם יש כל כך הרבה גשמים, יש כאן הרבה אהבה.

בעל הבן איש חי כתב בספרו "בן יהודע" (על מסכת תענית דף ו') בשם האר"י ז"ל כי כשאנו רואים גשמים יורדים, אנו רואים את הצד הגשמי של השפע שיורד משמים, את הגשמיות. אבל באמת הגשמים הם תוצאה של השפעת חיים רוחנית מהשמים דרך הגשמים. ובלשון האר"י ז"ל "יורד עם הגשמים מלמעלה כוח אור". הגמרא אומרת את הדברים הללו במילים של גמרא: "אָמַר רַבִּי תַנְחוּם בַּר חִנְיָא, אֵין הַגְּשָׁמִים יוֹרְדִים. אֵלֵא אִם פּוּ נִמְחַלּוּ עֲוֹנוֹתֵינוּ שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שְׁנֵאמַר (תהלים פ"ה) 'רִצִּיתָ ה' אֶרְצָךְ, שָׂבַתְּ שָׂבוֹת יַעֲקֹב, נִשְׂאָתָ עוֹן עַמֶּךָ, פָּסִיתָ כָּל חַטָּאתָם סִלְחָה".

הודאה על גשמים

הטוב והמטיב - כשיש שדה עם אחרים

המשנה בברכות (נ"ד ע"א) אומרת: "על הגשמים ועל בשורות טובות אומר: 'ברוך הטוב והמטיב'". ובגמרא (נט ע"ב) הדברים יותר מורחבים ומפורטים. שם הגמרא אומרת שברכה זו של "הטוב והמטיב" אומר אדם שיש לו שדה ביחד עם אחרים. כמו מושב שיתופי או קיבוץ, או סתם שני שותפים. שהגשם הוא טוב לו וטוב גם לאחרים (ש"ע רכ"א). ויש אומרים שכל בעל שדה שיש לו אישה או בנים יברך "הטוב והמטיב", שהרי זה טוב לו וטוב לבני ביתו (משנה ברוח רכ"א ושער הציון). וכן משמע שם בגמרא.

שהחיינו - שדה בפני עצמו

רוב הפוסקים סוברים כי מי שיש לו שדה בפני עצמו מברך ברכת "שהחיינו", כמו כל דבר שבא לאדם והוא שמח. שהרי הוא רואה את שדהו כשהוא מושקה במים ויש לו שמחה בלב (וכן פסק הש"ע או"ח רכ"א ס"ע ב).

שואל הרא"ש: למה יברך "שהחיינו" ולא "הטוב והמטיב"? הרי כל ירידת גשמים היא טובה כללית. שהרי תמיד הגשמים הם טוב לאדם וטוב לסביבתו. "ולא נהירא מה שכתב שצריך שיהיה לו עמו שותף בקרקע דהא כיון שיש לו קרקע כל שכניו משותפים עמו" (סי' טו). לכן פסק הרא"ש כי אלו שיש להם קרקע - מברכים על גשמים רק "הטוב והמטיב" ולא "שהחיינו", בין אם יש להם קרקע בנפרד ובין אם יש להם קרקע בשותפות.

דעת הש"ע היא דעת הר"ף והרמב"ם, והיא פשט דברי הגמרא, שרק על שותפות של יהודי בקרקע מברכים "הטוב והמטיב". הטוב - להמטיב - לאחרים. והסביר הביאור הלכה: "דאף על גב דגשם זה הוא טובה גם כן לכל העולם, שהרבה אנשים יש להם שדות. מכל מקום לא שייך לברוכי 'הטוב והמטיב' דבעינן שיהיו שותפין עמו גופא בטובה זו שהוא מברך עליה". הם צריכים להיות שותפים ממש בקרקע, ולא רק שותפות כללית בשמחה (רכ"א ד"ה שאינו). וכך אנו נוהגים, ולא נוהגים לברך בשם ומלכות.

הברכה שבאה בעקבות ההמצאות של נח יצרה אצל הדור שאחריו שאיפה לחיקוי. אנשי דור הפלגה ממציאים מגדל וראשו בשמים. הבעיה היא שההמצאות הללו הרימו גם את ראשם עד לשמים

סיפורים על הרב זצ"ל

וְרַחֵם לָכֵם יְרֵאֵי שְׁמֵי שָׁמַשׁ צְדָקָה

משפחת ספרא ידועה בתרומות הנדיבות שלה לבתי כנסת ולספרי תורה ברחבי הארץ. הפעם התרומה שלהם הייתה מיועדת לחמישה ספרי תורה שהיו אמורים להיכנס לבית כנסת בשכונת רמות בירושלים. התורמים הנדיבים תרמו גם את ספרי התורה המהודרים וגם ארון קודש מהודר. אל תהלוכת הכנסת ספר התורה הם הזמינו את הרב מרדכי אליהו זצ"ל, שהוקיר מאוד את פועלם, על מנת שיכבד את המעמד בנוכחותו, ואותי שאביא להם מכונת שתסיע את ספרי התורה המהודרים.

דא עקא, ביום המיועד לצעדה המרשימה נפתחו ארובות השמים והגשמים ניתכו בעוז בחוצות ירושלים. כיוון שהייתי ממונה על העברת ספרי התורה, דאגתי מאוד והכנתי פרוכת להגנה על ספרי התורה מהגשמים. כשהגעתי לבית הכנסת שממנו יצאו ספרי התורה ראיתי כי הגשמים עזים והפרוכת לא תעזור במאומה, ברגע קטן היא תישטף והמים עלולים לפסול את ספרי התורה. כשהרב אליהו זצ"ל ראה את עוגמת הנפש שהייתי שרוי בה, הוא אמר לי לא לדאוג, בסופו של דבר הספרים לא יירטבו כלל וכלל. לא הבנתי איך ייתכן שהם לא יירטבו, אבל כשהגיע זמן הספרים לצאת לדרך ראיתי דבר פלא. הגשמים נעצרו והשמש שלחה את קרניה המאירות. כך התקדמנו לכיוון בית הכנסת שבו אמורים הספרים לשכון כבוד, ואני כל הזמן חושש שמא יחזרו הגשמים, שמא כדאי למחר. הסתכלתי על מרן הרב אליהו זצוק"ל וראיתי שהוא לא ממהר כלל. הבנתי שאם הרב רגוע, גם אני יכול להיות רגוע, כנראה הוא יודע דבר שנסתר מאתנו. כאשר התקרבו לבית הכנסת שוב התקשרו השמים בעבים, והנה אך דרכה רגלינו בשערי בית הכנסת חזרו ונפתחו ארובות השמים והגשם ניתך ארצה בעוז. הבטתי בפניו של הרב אליהו זצ"ל, וראיתי בהן שמחה גדולה. התבוננתי היטב, ובפעם הראשונה הבנתי מהו "רצון רצון יעשה ואת שונעתם ישמע ויושיעם".

הודאה על הגשם בסגנון אישי

תודה על כל טיפה וטיפה שמפוזרות בשווה

הגמרא בתלמוד ירושלמי (ברכות סה ע"ב) מספרת בשם רבי יהודה בר יחזקאל, שסיפר על אביו שהיה מברך על ירידת גשמים בלשון זו: "יתגדל ויתקדש ויתברך ויתרום שמך מלכינו על כל טיפה וטיפה שאת מוריד לנו שאת ממניעין זו מזו". והפירוש הוא שהטיפות שם מפוזרות ולא מרוכזות ולא מנתגשות זו בזו. כדי להבין את הפירוש של דבריו צריך לדעת כי אחד היעדים של יצרני הממטרות הוא לחקות את האופן שבו יורדים הגשמים על הארץ. שהפזור של הגשם הוא אחיד בכל מקום שבו יורד גשם.

הגומל לחייבים טיפות

הגמרא מומשיכה ואומרת שם, כי רבי יוסי בר יעקב בא ממקום ששמו "בקרוא" ופגש את רבי יודן שבא מ"מגדליא". תוך כדי הפגישה שלהם בדרך ירד גשם. שמע אחד את חברו מברך: "אלף אלפין וריבין ריבון חייבין להודות לשמך מלכינו על כל טיפה וטיפה שאת מוריד לנו שאת גומל טובה לחייבים". שאל אותו: מנין לך הנוסח הזה של הברכה? ענה לו: כך היה רבי סימון מברך על ירידת גשמים. הכוונה בברכה זו היא שהגשם יורד לטובים ולרעים כאחד. "טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו" וזו גדולה יותר מ"טרף נתן ליריאי וזכור לעולם בריתו". מהגמרא הזאת למדנו שיכול אדם להודות בלשונו על כל מה שהוא רואה את שבח המעלה של הקב"ה בעת ירידת הגשמים ובכל עת. שירגיל אדם את עצמו להודות לה' ערב ובוקר וצהריים. ויהי רצון ונזכה כי אל חי יפתח אוצרות שמים. ישב רוחו וזלו מים. ויתקיים בנו: אָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא, גְדוֹל יוֹם הַגְּשָׁמִים, שְׁאֵפְלוּ וְשׁוּעָה פָּרָה וְרַבָּה בּוֹ, דְּכִתְיָב, "תִּפְתַּח אֶרֶץ וְיִפְרוּ יַשְׁעֵי" (תענית ז). אמן ואמן.

מלא כו' עד הן הם יודו וישבחו ויברכו את שמך מלכנו ברוך אתה ה' אל רוב ההודאות והתשבחות". ומשמע מלשונו שההודאה הזאת על הגשמים לא קשורה לצער של עצירת גשמים, אלא בכל פעם שאדם רואה ריבוי גשמים ושמש - צריך לברך ולהודות על כך.

כל אחד מצפה וממתין על עת הגשמים

המשנה ברורה בביאור הלכה כתב כי לדעתו גם השו"ע יודה כי בארץ ישראל מברכים תמיד על גשמים, אפילו אם לא הייתה עצירת גשמים. שהרי כולם שמחים בראייתם. "ואפשר עוד לומר דגם המחבר מודה לזה בא"י ונקט לשון זה משום דרצה לרמוז דבמדינות שהם תדירין בגשמים לא יברך ברכת הגשם רק כשהיו בצער מתחלה מחמת עצירתו וכמו שכתב בהג"ה אבל בארץ ישראל אפילו בסתמא הוא בכלל זה ששם כל אחד מצפה וממתין על עת הגשמים ומצטער על העדרו ושמה מאד בירידתו".

הרואה נילוס ושמה בראייתו - מברך שהחיינו

כן ניתן ללמוד מדברי הרדב"ז, שכתב כי מי שרואה את הנילוס בעלייתו מברך עליו "שהחיינו". וכן כתב המשנה ברורה בשם הרדב"ז (ח"א שיח): "הרואה נילוס כשהוא קטן וחוזר ורואה בזמן שהוא גדול ושמה בראיתו - מברך 'שהחיינו', אף דאין לו קרקע. כיון דהוא בא מזמן לזמן והוא נהנה ושמה בראיתו, לא גרע מאדם הרואה את חבירו ושמה בראיתו דמברך 'שהחיינו'".

והוסיף כי מי שרואה את הנילוס בכל יום, אף דביום זה ניתוסף מים על יום שלפניו - לא יברך. מפני שהריבוי לא ניכר. ומסביר שם הרדב"ז למה זה שונה מאדם שיש עץ פרי בשדהו ורואהו כל יום - שהוא מברך "שהחיינו" כשהוא רואה את הפרי בשל לפני אכילתו. הרי גם הוא רואה את הגידול יום יום והריבוי לא ניכר. ומתוך שהמגדל פרי - הפרי לא ראוי לאכילה בעודו קטן, אבל הנילוס ראוי לשימוש גם כשהוא עולה מעט. ולכן כשהוא גר ליד הנילוס ורואה את עלייתו כל יום קצת, הוא לא מרגיש את השמחה כמו זה שרואה את הנילוס כשהוא מלא אחרי שראה אותו נמוך ולא שופע.

הרואה את הכנרת במלואה - יברך שהחיינו

לפי דבריו של הרדב"ז יוצא כי מי שראה את הכנרת כשהמים בה מועטים, ובא אחרי החורף ורואה אותה מלאה - רשאי לברך שהחיינו. ואולם לפי הפירוש שהבאנו לעיל, אנשי טבריה והגרים סביבה, וכל מי שרואה את הכנרת שהיא עולה מעט מעט - לא יכולים לברך שהחיינו, כי המילוי לא ניכר להם יום יום כמו שניכר לאלה שבאים מרחוק ורואים את ההבדל בין כנרת שהמים בה מועטים לכנרת מלאה.

וכן הדין במי שרואה מי שטיפנות של נחלים שהיו יבשים או שהיו דלים במים - וכעת הוא רואה אותם שופעים מים בשפע רב - יכול לברך שהחיינו על מי השיטפונות הללו לא פחות מאלה שמברכים על הנילוס, לפי הרדב"ז. וכל שכן, ששם הם מברכים על שפע מים של חוץ לארץ, וכאן אנו מברכים על שפע של ארץ ישראל, שהוא פי כמה וכמה יותר חשוב ומעולה. והוא מלמד אותנו על אהבת ה' יתברך שמו ויתעלה.

ברכה בלי שם ומלכות

ויש חולקים ואומרים שלא מברכים על כך בשם ומלכות. ובכל מקרה חייבים להודות על הגשמים בכל פעם שהם יורדים, ובמיוחד כאשר שמחים בהם. ואם יאמר "נשמת כל חי", תבוא עליו ברכה. מהגמרא בירושלמי אפשר ללמוד על כמה סגנונות של הודאה.

המעוניינים לקבל את העלון במייל או מידע על שיעורים נא לשלוח פרטים במייל harav52@gmail.com או sms 058-4525200 | להזמנת ספרי מרן הרב מרדכי אליהו זצ"ל 02-6521195 | לשכת הרב שמואל אליהו

האחים דויטש
תעשיות טקסטיל
איזור התעשייה קרית מלאכי

קונדיטוריה
האחים עיני
בני ברק. כשרות למהדרין
איכות ועבודה עברית

בית הדין לדיני ממונות
"דרכי הוראה"
בבית המדרש של מרן הראשון זצוק"ל
טל. 02-6514399 פקס. 02-6536842

הפצת "קול צופיר"
והפצה שבועית של
עלוני פורת שבוע
לבתי כנסת
בכל רחבי הארץ
יוסי בן-יהודה תדור 03-6106329
B052908518@gmail.com

שיוק עופות בכשרות מהודרת
עם כל החומרות וההידורים של
בד"ץ "דרכי הוראה"
מיסודו של מרן הרב מרדכי אליהו זצוק"ל
באישות בני הנה"ל יוסף אליהו שליט"א
ובפיקוח בית הדין שליט"א "דרכי הוראה לרביע"ם"
15-995-995-79 058-6316969